

УДК 321.1

А. І. Луцький
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри теорії та історії держави і права, ректор
Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ОБ'ЄКТИ АРХІТЕКТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Питання правової регламентації права інтелектуальної власності у рамках цивільного законодавства України (зокрема, у книзі IV чинного ЦК України) здійснюється на загальному рівні, який не може у повному обсязі охопити правове регулювання всіх сфер суспільного життя, у яких виникають відносини з приводу реалізації авторських та суміжних прав.

Однією з таких сфер дії авторського права виступає архітектурна діяльність, до якої, крім більш загальних положень цивільного законодавства, також застосовуються спеціальні норми законодавства України про архітектурну та містобудівну діяльність. Саме тому проблема застосування права інтелектуальної власності в архітектурній діяльності є актуальною та практично значимою.

Слід зазначити, що питання юридичного визначення авторських прав та юридичної практики у сфері їх реалізації та захисту неодноразово виступали предметом наукових досліджень у працях Ч.Н. Азімова, Г.О. Андрощука, С.С. Алексеєва, І.Я. Бабецької, М.М. Богуславського, С.М. Братуся, Л.О. Глухівського, О.В. Дзери, А.С. Довгерта, Е.П. Гаврилова, В.І. Жукова, К.В. Жудри, В.Я. Йонаса, О.С. Йоффе, Н.С. Кузнецової, В.М. Коссака, В.В. Луця, В.П. Маслова, Г.К. Матвеева, Є.Ф. Мельник, О.А. Підпригори, О.О. Підпригори, О.А. Пушкіна, А.А. Пиленко, М.П. Ринг, В.О. Рясенцева, О.Д. Святоцького, В.І. Сребровського, К.А. Флейшиц, Є.О. Харитонова, Р.Б. Шишки, Я.М. Шевченко, О.К. Юрченка, Л.С. Явичя, В.Ф. Яковлева та ін.

Разом із тим, поза увагою дослідників лишилася проблема правового регулювання, реалізації та охорони прав інтелектуальної власності у сфері архітектурної діяльності.

Метою статті є висвітлення рівнів правового регулювання суспільних відносин, що виникають у процесі реалізації та охорони прав інтелектуальної власності у сфері архітектурної діяльності.

У будь-якій сфері суспільної діяльності, для якої властива інтелектуальна творчість та її зовнішнє вираження у вигляді певних результатів, важливе значення має правове регулювання та охорона авторства на об'єкти інтелектуальної творчої діяльності. Однією з таких сфер суспільної діяльності є архітектурна діяльність, яка підпадає під дію норм авторського права на об'єкти архітектурної діяльності.

Нормативно-правова регламентація та захист суб'єктивного авторського права на об'єкти архітектурної діяльності здійснюється на наступних рівнях правового регулювання:

1) загальноправовий (конституційно-правовий) рівень, що забезпечується за допомогою ст. 54 Конституції України;

2) галузевий рівень забезпечується на рівні книги IV ЦК України, тобто на рівні галузі цивільного права;

3) підгалузевий рівень забезпечується на рівні Закону України «Про авторське право і суміжні права» (на рівні такої підгалузі цивільного права, як право інтелектуальної власності);

4) інституційний рівень забезпечується на рівні інституту правового регулювання архітектурної діяльності.

Доцільним, на нашу думку, є правовий аналіз кожного з цих рівнів правового регулювання авторства у цій сфері.

Відповідно до ч. 1 ст. 54 Основного Закону України громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Згідно з ч. 2 ст. 54 Конституції України кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом. За ч. 3 ст. 54 Конституції держава сприяє розвитку науки, встановленню наукових зв'язків України зі світовим співтовариством. Ч. 4 ст. 54 Основного Закону гарантує, що культурна спадщина охороняється законом, а відповідно до ч. 5 ст. 54 Конституції України держава забезпечує збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність, вживає заходів для повернення в Україну культурних цінностей народу, які знаходяться за її межами [1].

Саме ж розуміння права інтелектуальної власності закріплене у ч. 1 ст. 418 ЦК України, згідно з якою право інтелектуальної власності – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності. Згідно з ч. 2 ст. 418 ЦК України право інтелектуальної власності становлять особисті немайнові права інтелектуальної власності та майнові права інтелектуальної власності [2].

Отже, в основі змісту права інтелектуальної власності лежать дві групи прав:

1) особисті немайнові права інтелектуальної власності;

2) майнові права інтелектуальної власності.

Перелік об'єктів права інтелектуальної власності вміщений у ст. 420 ЦК України, до яких також віднесено художні та літературні твори [2].

Хоча ст. 420 ЦК України буквально не відносить твори архітектури до об'єктів права інтелектуальної власності, проте у ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993 р. визначено, що твір архітектури – це твір у галузі мистецтва спорудження будівель і ландшафтних утворень (креслення, ескізи, моделі, збудовані будівлі та споруди, парки, плани населених пунктів тощо) [3].

Більше того, ст. 14 та ст. 15 даного закону встановлюють відповідно загальний перелік особистих немайнових та майнових прав автора.

Відповідно до ч. 1 ст. 14 Закону України «Про авторське право і суміжні права» автору належать такі особисті немайнові права:

1) вимагати визнання свого авторства шляхом зазначення належним чином імені автора на творі і його примірниках, і за будь-якого публічного використання твору, якщо це практично можливо;

2) забороняти під час публічного використання твору згадування свого імені, якщо він, як автор твору, бажає залишитись анонімом;

3) вибирати псевдонім, зазначати і вимагати зазначення псевдоніма замість справжнього імені автора на творі і його примірниках, і під час будь-якого його публічного використання;

4) вимагати збереження цілісності твору і протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору або будь-якому іншому посяганню на твір, що може зашкодити честі і репутації автора [3].

Відповідно до ч. 1 ст. 15 Закону України «Про авторське право і суміжні права» до майнових прав автора (чи іншої особи, яка має авторське право) належать:

а) виключне право на використання твору;

б) виключне право на дозвіл або заборону використання твору іншими особами [3].

Майнові права автора (чи іншої особи, яка має авторське право), на відміну від особистих немайнових прав, можуть бути передані (відчужені) іншій особі, після чого ця особа стає суб'єктом авторського права.

У ч. 4 ст. 15 даного закону також зазначено, що виключні права авторів на використання творів архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва передбачають і право їх участі у реалізації проектів цих творів [3].

На інституційному рівні авторські права на об'єкти архітектурної діяльності визначені у роз-

ділі VI (ст. ст. 29–31) Закону України «Про архітектурну діяльність» від 20.05.1999 р. Відповідно до ч. 1 ст. 29 Закону України «Про архітектурну діяльність» об'єктами авторського права в галузі архітектури є:

1) твори архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва;

2) плани, креслення, пластичні твори, ілюстрації, карти та ескізи, що стосуються архітектури.

Ч. 2 ст. 29 даного Закону визначає суб'єктів авторського права в галузі архітектури. Зокрема, особа (особи), творчою працею якої (яких) створено об'єкти архітектури, як об'єкти авторського права, вважається автором (співавторами) цих об'єктів.

Разом із тим, співавторами не можуть бути особи, які подають автору об'єкта архітектури технічну, консультаційну чи організаційну допомогу або такі, що здійснюють організацію проектування і будівництва (реконструкції, реставрації, капітального ремонту), контроль за виконанням зазначених робіт [4].

Зміст авторського права в галузі архітектури (майнові та особисті немайнові права автора (співавторів) визначені у ст. ст. 30 та 31 Закону України «Про архітектурну діяльність». Відповідно до ст. 30 даного закону майнові права на об'єкт архітектури, як об'єкт авторського права, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де або в якій він працює, спільно, якщо інше не встановлено договором. Майнові права на об'єкт архітектури, як об'єкт авторського права, створений за замовленням, належать творцеві цього об'єкта або замовникові (забудовникові) спільно, якщо інше не встановлено договором.

Автор проекту твору архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва має виключне право:

1) на участь у подальшій його реалізації, якщо інше не передбачене умовами договору із замовником (забудовником) або юридичною чи фізичною особою, де або в якій він працює;

2) на внесення змін до незавершеного будівництвом чи збудованого твору архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва у разі зміни його функціонального призначення чи реконструкції.

Використання проекту твору архітектури, містобудування чи садово-паркового мистецтва для реалізації допускається тільки одноразово, якщо інше не обумовлено договором, згідно з яким створено проект. Повторне використання такого проекту і розробленої на його основі робочої документації здійснюється виключно за згодою автора з виплатою йому або його правонаступникам авторської винагороди.

Автор об'єкта архітектури, як об'єкта авторського права, має право на одержання у встановленому законодавством порядку авторської винагороди за його створення і використання [4].

У відповідності зі ст. 31 Закону України «Про архітектурну діяльність» особистими немайновими правами інтелектуальної власності автора (співавторів) об'єкта архітектури, як об'єкта авторського права, є:

1) право фотографувати, здійснювати відеозйомку відповідного об'єкта архітектури, як об'єкта авторського права, крім випадків, визначених законом;

2) право вимагати визнання свого авторства (співавторства);

3) шляхом зазначення належним чином свого імені на об'єкті архітектури, як об'єкті авторського права, якщо це практично можливо.

Особисті немайнові права на об'єкт архітектури, як об'єкт авторського права, належать його автору (співавторам) незалежно від умов договору (контракту) між автором та замовником (забудовником), або юридичною чи фізичною особою, де або в якій він працює [4].

Таким чином, правове регулювання та захист авторських прав у сфері архітектурної діяльності забезпечується на базі комплексного підходу, який передбачає поєднання конституційно-правових норм, цивільно-правових норм, норм права інтелектуальної власності та норм інституту правового регулювання архітектурної діяльності. Лише за умови їх комплексного використання можна вести мову про ефективне забезпечення процесу реалізації та захисту авторських прав у цій сфері.

Література

1. Конституція України від 28.06.1996 року з наступними змінами і доповненнями. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 // ВВР України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.

3. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 // ВВР України. – 1994. – № 13. – Ст. 64.

4. Про архітектурну діяльність: Закон України від 20.05.1999 // ВВР України. – 1999. – № 31. – Ст. 246.

Анотація

Луцький А. І. Право інтелектуальної власності на об'єкти архітектурної діяльності. – Стаття.

У статті висвітлено особливості юридичного закріплення, реалізації та охорони права інтелектуальної власності у сфері архітектурної діяльності. За результатами дослідження автор виділив такі рівні правового регулювання у цій сфері: 1) загальноправовий (конституційно-правовий); 2) галузевий рівень – забезпечується на рівні книги IV ЦК України, тобто на рівні галузі цивільного права; 3) підгалузевий рівень – за-

безпечується на рівні Закону України «Про авторське право і суміжні права» (на рівні такої підгалузі цивільного права, як право інтелектуальної власності); 4) інституційний рівень – забезпечується на рівні інституту правового регулювання архітектурної діяльності. Тому, на думку автора, правове регулювання та захист авторських прав у сфері архітектурної діяльності забезпечується на базі комплексного підходу, який передбачає поєднання конституційно-правових норм, цивільно-правових норм, норм права інтелектуальної власності та норм інституту правового регулювання архітектурної діяльності.

Ключові слова: право інтелектуальної власності, авторське право, суміжні права, рівні правового регулювання, архітектурна діяльність.

Аннотация

Луцкий А. И. Право интеллектуальной собственности на объекты архитектурной деятельности. – Статья.

В статье освещены особенности юридического закрепления, реализации и охраны прав интеллектуальной собственности в сфере архитектурной деятельности. По результатам исследования автор выделил следующие уровни правового регулирования в этой сфере: 1) общеправовой (конституционно-правовой); 2) отраслевой уровень – обеспечивается на уровне книги IV Гражданского кодекса Украины, то есть на уровне области гражданского права; 3) подотраслевой уровень – обеспечивается на уровне Закона Украины «Об авторском праве и смежных правах» (на уровне такой подотрасли гражданского права, как право интеллектуальной собственности); 4) институциональный уровень – обеспечивается на уровне института правового регулирования архитектурной деятельности. Поэтому, по мнению автора, правовое регулирование и защита авторских прав в сфере архитектурной деятельности обеспечивается на базе комплексного подхода, который предусматривает сочетание конституционно-правовых норм, гражданско-правовых норм, норм права интеллектуальной собственности и норм института правового регулирования архитектурной деятельности.

Ключевые слова: право интеллектуальной собственности, авторское право, смежные права, уровни правового регулирования, архитектурная деятельность.

Summary

Lutsky A. I. Intellectual property law on architectural activity. – Article.

The article highlights features of legal consolidation, implementation and protection of intellectual property rights in field of architectural activity. The study authors identified following levels of legal regulation in this area: 1) common law (constitutional and legal); 2) sectoral level – is provided in Book IV of Civil Code of Ukraine, that is, at level of civil law; 3) sub-sectoral level – is provided in Law of Ukraine «On Copyright and Related Rights» (at level of a sub-branch of civil law as intellectual property rights); 4) institutional level – is provided at level of legal regulation of institute of architectural activity. Therefore, according to author, legal regulation and protection of copyright in field of architectural activity is provided on basis of an integrated approach, which involves a combination of constitutional and legal norms, civil law, rules of intellectual property law and legal regulation of institute of architectural activity.

Key words: intellectual property, copyright, related rights, regulatory levels, architectural activities.